

DOORDAT DE VACCINATIEGRAAD DAALT, LIGT POLIORISICO NOG STEEDS OP DE LOER

Dreiging nieuwe polio-epidemie reëel

In 1971 schrok Nederland op van een polio-epidemie, terwijl de hoge vaccinatiegraad veiligheid leek te garanderen. De huidige situatie is niet anders. We kunnen opnieuw door een uitbraak verrast worden.

Het is 12 april 1955 en tien jaar na de dood van Roosevelt, de Amerikaanse president die in 1921 werd getroffen door poliomyelitis (kinderverlamming). Na een grootschalig onderzoek waaraan 1,8 miljoen Amerikaanse schoolkinderen en ruim 200 duizend vrijwilligers deelnamen, kwam het geïnactiveerde polio-vaccin beschikbaar dat door Jonas Salk was ontwikkeld. Toch werd Nederland in 1956 nog getroffen door een ernstige polio-epidemie met ruim 2206 slachtoffers, van wie 1784 met verlammingen en ongeveer 200 met ademhalingsproblemen. In 1957 werd het Salk-vaccin aan het Rijksvaccinatieprogramma toegevoegd. Hiermee zou een einde komen aan de herhaaldelijke poliomyelitis-epidemieën in Nederland, zo was de verwachting. Het aantal patiënten met kinderverlamming, paralytische poliomyelitis ('polio'), daalde inderdaad vrijwel direct. Maar polio verdween niet.

Polio kent een grote klinische variatie van een griepachtig beeld tot hersenvliesontsteking, soms gepaard met verlammingen en respiratoire insufficiëntie. Er bestaan drie typen. De polio-epidemieën na 1957 werden veroorzaakt door poliovirus type 1. Een uitzondering daarop was de epidemie van 1992 die werd veroorzaakt door poliovirus type 3.

Religieuze bezwaren

Volgens een rapportage van het RIVM (Rijksvaccinatieprogramma Nederland 2018, juni 2019) ligt het vaccinatiepercentage in de meeste Nederlandse gemeenten momenteel boven de 90 procent. Gemeenten met een lage vaccinatiegraad vinden we vooral in de zogeheten Biblebelt, een gebied dat zich

uitstrekt van de Zeeuwse eilanden via het Zuid-Hollandse en Utrechtse platteland naar de Noord-Veluwe en de kop van Overijssel.

Een aanwijzing dat het om regionale clustering van gelijkgestemden gaat, is het aantal SGP-stemmers. In hun kringen leven religieuze bezwaren tegen vaccinatie. Het sociale leven (kerk, school, werk en ontspanning) speelt zich grotendeels binnen eenzelfde groep af. Door deze clustering kunnen epidemieën ontstaan: polio in 1978 en in 1992/93; mazelen in 1999/2000, 2008 en 2013/14; rodehond in 2004/05 en de bof in 2007 en 2011/12.

De huidige situatie in Nederland is vergelijkbaar met die in 1971. Landelijk was de vaccinatiegraad in 1971 91,5 procent. Er waren ook toen gebieden met een lagere vaccinatiegraad. Dat gaf een vals gevoel van veiligheid. De schokgolf die de epidemie destijds teweegbracht, kan ons nu weer treffen. Dat moeten we ons realiseren bij het huidige dispuut over al of niet vaccineren. Een nieuwe polio-epidemie valt niet uit te sluiten.

Staphorst

Op 22 februari 1971 werd een 6-jarig meisje uit Staphorst met een hersenvliesontsteking opgenomen in het Sophia-ziekenhuis te Zwolle. In Staphorst heerste op dat moment een bof-epidemie. Het meisje was niet ingeënt. Zij was suf, maar wel aanspreekbaar. Aanvankelijk werd gedacht aan een bacteriële meningitis. In de liquor waren 1135/3 neutrofiële leukocyten en 800/3 lymfocyten per mm³ aanwezig. Het grampreparaat was negatief. Er werd gestart met intraveneuze antibiotica. De bacteriële kweek van de liquor bleek negatief. Na een aanvankelijke daling van de temperatuur tot 37 °C werd zij in de

Voor velen gold: 'Als we dat hadden geweten'

Onder meer in Staphorst kregen kinderen in 1971 het orale Sabin-vaccin toegediend.

nacht van 23 op 24 februari ernstig ziek, zij kreeg hoge koorts en werd steeds benauwder. Wegens dreigende respiratoire insufficiëntie werd zij op 24 februari overgeplaatst naar het beademingscentrum van het academisch ziekenhuis in Groningen. Daar werd zij geïntubeerd en beademd. Uiteindelijk is zij een maand later aan de gevolgen van de spinale verlamming overleden.

In Zwolle werd op 24 februari door de neuroloog Van Bork een jongen van 17 jaar opgenomen met een meningitis, die ook niet opknapte op de gebruikelijke therapie met antibiotica. Op zondag 28 februari spraken wij beiden met de hoofdverpleegkundige Scholten. De conclusie was: 'Het zal toch geen polio zijn?' Vanwege die verdenking van polio werd op 28 februari toch de inspecteur volksgezondheid op de hoogte gesteld. Uit de feces van deze beide patiënten werd het poliovirus type 1 gekweekt.

Veel onrust

De epidemie kwam als een donderslag bij heldere hemel. De vaccinatiegraad in Nederland was immers hoog. Er waren weliswaar plaatsen met lage inentingpercentages, maar dat waren uitzonderingen. Bovendien was het winter, niet het typische seizoen voor het optreden van kinderverlamming. Nadat op 3 maart het poliovirus type 1 was aangetoond kregen alle inwoners in Staphorst van 2 maanden tot en met 18 jaar op 5 en 6 maart de gelegenheid zich met het orale Sabin-vaccin, een verzwakt poliovirus, te laten vaccineren. Op 11 maart was dit nogmaals mogelijk. In totaal werd 87 procent van de doelgroep gevaccineerd. Bovendien werd een landelijke inhaalcampagne gestart met DTP.

De gebeurtenissen in Staphorst zorgden voor veel onrust bij ouders van wie de kinderen niet of onvolledig waren gevaccineerd. Voor velen gold: 'Als we dat hadden geweten.'

In Zwolle werden tussen 22 februari en 31 maart 1971 33 patiënten met polio opgenomen: de jongste patiënt was een baby van 7 weken, 27 patiënten waren jonger dan 15 jaar, vier patiënten ouder dan 14 en twee ouder dan 20. Tien van de 33 patiënten werden binnen 48 uur overgeplaatst naar het beademingscentrum in Enschede of Groningen.

De ernst van de epidemie wordt geïllustreerd door de mededelingen in de Zwolsche Courant. Op 10 april 1971 meldt kinderarts De Nijs Bik, coördinator van het beademingsteam van ziekenhuis Ziekenzorg in Enschede, bijvoorbeeld dat van de acht patiënten die verpleegd worden er twee teruggaan naar Meppel en Zwolle.

Negatieve beeldvorming

In Staphorst werden 39 personen door de ziekte getroffen: bij elf patiënten zijn geen verlammingen waargenomen, vijf patiënten zijn overleden.

In september 1974 was de toestand van de overige 23 patiënten aldus: acht waren zonder restverschijnselen genezen, zes met lichte restverschijnselen zonder invloed op de normale dagelijkse handelingen. Twee hadden matig ernstige en zeven ernstige restverschijnselen, wat betekende dat zij aan bed of rolstoel gebonden waren.

De kinderen werden streng geïsoleerd verpleegd. Waardoor de ouders en familie hun kinderen niet konden bezoeken; zij konden alleen roepend vanachter glas met hun kinderen contact hebben. De epidemie en Staphorst kwamen uitvoerig in de media: niet alleen in de landelijke pers, maar ook in het buitenland. Dit versterkte de negatieve beeldvorming bij het publiek over de Staphorsters.

Wat het doormaken van polio voor de ontwikkeling van deze kinderen heeft betekend, is mij onbekend.

Mevrouw Roelofje Mussche is de enige die naar buiten is getreden. Zij was 11 jaar toen zij werd opgenomen in het beademingscentrum te Enschede; zij verbleef daar zes jaar. Zij schreef in 1992 het toneelstuk *Overleven*. Met haar optreden laat zij in woord en beeld zien hoe polio haar dagelijks leven beheerst.

KINDERARTS IN 1971

Joan van Lookeren Campagne begon in 1969 als kinderarts in het toenmalige Sophia-ziekenhuis in Zwolle. In die hoedanigheid was hij betrokken bij de polio-epidemie van 1971.

De kinderen met polio werden opgenomen in het paviljoen in de tuin van het ziekenhuis. De verpleegkundige staf had de kennis en ervaring met het verplegen van deze patiënten. De kinderarts sprak bij opname met de ouders en deed het onderzoek.

Latere epidemieën

Een hoge vaccinatiegraad van de bevolking (groepsimmunitet) is geen garantie voor individuele immuniteit – dat bewezen de epidemieën van 1978 en 1992/93.

In 1978 werden van april tot oktober 110 patiënten gemeld, van wie 80 met verlamming. Dat was in gebieden met hoge vaccinatiepercentages. Ook toen bleek dat vooral leden van kerkgenootschappen, met nauwe sociale banden, getroffen werden. Het waren leerlingen van drie grote scholen met veel leerlingen van buiten in Amersfoort, Gouda en Rotterdam. De niet-gevaccineerden zijn als één coherente groep te beschouwen en zijn daardoor verhoogd vatbaar. Uitsluitend door vaccinatie was deze uitbraak van polio te voorkomen geweest.

Hetzelfde gold voor de epidemie van september 1992 tot april 1993. Ook deze epidemie was verspreid over Nederland. Bij het Staatstoezicht op de Volksgezondheid werden in totaal 71 patiënten gemeld.

In deze latere epidemieën waren de patiënten aanzienlijk ouder dan in 1971: de mediaan van de patiëntenleeftijd verschoof van 5-9 jaar in 1971 via 10-14 jaar in 1978 tot ouder dan 20 jaar in 1992-93. Bij patiënten ouder dan 20 jaar kwam significant vaker ernstige en matig ernstige neurologische uitval voor dan bij patiënten jonger dan 20 jaar. In 1978 waren de verschillen tussen deze leeftijdsgroepen niet significant.

Polio de wereld uit

In 1988 waren er wereldwijd, in meer dan 125 landen, nog altijd zo'n 350 duizend patiënten met polio. Op 13 mei 1988 startte de WHO een eradicatieprogramma voor polio. Hierdoor nam het aantal patiënten indrukwekkend af: in 2018 werden wereldwijd 33 patiënten gerapporteerd die door het type-1-virus waren besmet. De verspreiding van het type-2-virus is gestopt in 1999 en in november 2012 werd de laatste type-3-poliopatiënt geregistreerd in Nigeria. Polio komt momenteel alleen nog voor in Afghanistan, Nigeria en Pakistan.

Zolang polio in de wereld voorkomt, blijft het risico aanwezig, dat het virus in Nederland wordt geïntroduceerd en dat niet-gevaccineerde personen worden besmet. Er is alleen de zekerheid van individuele bescherming als iedereen tegen polio wordt gevaccineerd. Vaccineren is in het belang van alle kinderen. Het is hoog tijd de verplichte vaccinatie in te voeren. ■

contact

van_lookeren@hetnet.nl
cc: redactie@medischcontact.nl

web

Meer over dit onderwerp vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl.